

การเรียนรู้ศิลปศึกษาในสังคมไทย

THE ART EDUCATION LEARNING IN THE THAI SOCIETY

จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า¹
Chakapong Phaetlakfa

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ผ่านศิลปะและวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชนรวมทั้งเป็นการค้นพบความรู้ใหม่ ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการเรียนรู้ของบุคคลในชุมชน การเรียนรู้จึงต้องผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้

การเรียนรู้ผ่านศิลปะวัฒนธรรมของชุมชนคือการเรียนรู้ศิลปศึกษาของชุมชนซึ่งมักเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของระบบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นการทำความเข้าใจกับการเรียนรู้ศิลปศึกษาของชุมชน จึงต้องทำความเข้าใจกับระบบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนพร้อมกันไปด้วย

ชุมชนในระยะเริ่มแรกเป็นชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะชุมชนชนบท ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ก่อให้เกิด การเรียนรู้และเนื้อหาความรู้แบบบูรณาการ เกิดการส่งสมภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงอยู่ของชุมชนซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนผ่านศิลปหัตถกรรมของชุมชน ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาสังคมไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแนวทางการพัฒนาของประเทศตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยวัดความสำเร็จกันที่เทคโนโลยีสมัยใหม่เน้นการพัฒนากายภาพเป็นสำคัญ ส่งผลให้การเรียนรู้ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก โดยเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเนื้อหาความรู้สัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างมีดุลยภาพระหว่างชุมชนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมกลายเป็นการเรียนรู้แบบแยกส่วนเพื่อสร้างผู้ชำนาญเฉพาะทาง ที่ขาดรับการพัฒนาอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ของชุมชนเมืองที่เรียกกันว่า “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” ซึ่งเป็นอิทธิพลจากวัฒนธรรมกระแสสากลที่เข้ามาครอบงำสังคมไทยและส่งผลทำให้การเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำให้กลายเป็นสิ่งล้าสมัยและถูกละทิ้งไป

การเรียนรู้ทางศิลปศึกษาก็ได้รับอิทธิพลจากความรู้และวัฒนธรรมตะวันตกเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาวิชาและการจัดการเรียนรู้ในช่วงของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มักเน้นการสร้างผู้ชำนาญเฉพาะทาง เน้นการสร้างทักษะด้านช่างฝีมือ มากกว่าการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางศิลปะและมิติทางศิลปศึกษาที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแม้ว่าในปัจจุบันจะมีความพยายามผลักดันมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเข้ามาสู่หลักสูตรการศึกษา แต่ในความเป็นจริงความรุนแรงของระบบทุนนิยมแบบสุดขั้วและกระแสโลกาภิวัตน์ มีพลังอำนาจยากแก่การต่อต้าน จากประเด็นดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดคำถามในการพัฒนาการเรียนรู้อุปถัมภ์ศิลปศึกษาในสังคมไทยว่าจะทำอย่างไร จึงจะสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้อุปถัมภ์ศิลปศึกษาในมิติทางวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ศิลปศึกษาในกระแสโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: การเรียนรู้; ศิลปศึกษา

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

The learning pass Art and culture is an important learning mechanism of the communities that sprouts up novel knowledge. It is the harmoniously intermingling procedure between learning and knowledge seeking of the people in the communities. The learning pass Art and culture as The Art Education of communities. It often arises under the social conditions and the community cultures. To deeply understand the communities' Art Education learning needs attention to the simultaneous education about the social systems and the commonality civilizations.

The communities in the initial period relied on others in the rural economic-sufficient habitat. The relationships of the people in a community caused the integrative learning and the knowledge contents where intellects were accumulated in conformity with the living ways. The Art wisdom have reflected pass art and craft of communities. After the western-style modernized development of the Thai society with the focus on the economic improvement upon the industrial advancement within the measurement of the new technology and physical build-up, ART Education The learning of the communities have much changed to emphasize the creation of specialized experts in reply to the growing urban communities and industrial expansion. That has made the traditional cultural-based ways of learning and the local intellectuality dated and even been abandoned.

Likewise, the art Education learning has been influenced by the international awareness and thus has altered its educational system in Thailand. The contents of the courses and the learning management of the art education in the past decades have reflected the gradual portion-centric learning and focused on building the specialized experts and technical skills rather than recognizing the artistic and local intuitive values and dimensions. Despite the attempts to push the culturally and natively scholarly elements into the art educational programs, the severity of the capitalism and globalization currents have too high power to resist. That issue has raised a question in Thailand as to how to add the cultural yet globalizational dimensions into the art educational process so as to sustain the gentility and the eggheads of the Thai society amid the rapidly-changing internationally-styled developments.

Keyword: Learning; Art education

1. บทนำ

การเรียนรู้ผ่านศิลปะและวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชุมชนและการค้นพบความรู้ใหม่ ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการเรียนรู้ของบุคคลในชุมชน การเรียนรู้จึงต้องผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้

การเรียนรู้ผ่านศิลปะและวัฒนธรรมคือการเรียนรู้ศิลปศึกษาของชุมชนซึ่งมักเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของบริบททางสังคม วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นผลผลิตจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพลังโน้มนำให้บุคคลในสังคมต้องปรับตัวทำตามเพื่อการดำรงอยู่อย่างราบรื่น มีความสุข ส่วนการแสวงหาความรู้เป็นเสรีภาพของบุคคลที่จะใฝ่รู้ เสรีภาพในการคิดนอกกรอบ การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยไม่เบียดเบียนเสรีภาพผู้อื่น แต่ในหลายสถานการณ์สิ่งที่ขัดขวางการแสวงหาความรู้อย่างมีเสรีภาพคือการเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไขของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

เมื่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสังคม การที่จะทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ศิลปศึกษาของชุมชน จึงต้องศึกษาความสัมพันธ์ของระบบต่างๆอันเป็น

องค์ประกอบของสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ในลักษณะที่เป็นพลวัตจึงจะฉายภาพของการเรียนรู้ของสังคมและชุมชนอันเป็นภาพที่เกิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การเรียนรู้ศิลปศึกษาด้วยมุมมองที่หลากหลายอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความเข้าใจที่แท้จริง

จากเหตุดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม และวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ศิลปศึกษา แต่การพัฒนาการเรียนรู้ศิลปศึกษาของชุมชนต้องไม่ใช่กระบวนการครอบงำทางสังคมเพื่อรับใช้ความคิดกระแสหลักของสังคมแต่เพียงด้านเดียว แต่ต้องเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดบุคลิกภาพที่สร้างสรรค์ เกิดดุลยภาพระหว่างความเป็นปัจเจกบุคคลกับสมรรถนะที่สังคมต้องการและเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการเรียนรู้ศิลปศึกษาที่สร้างความเข้าใจ การเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นกับการเรียนรู้ศิลปศึกษาในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างกลมกลืน

2. เนื้อหา

การเรียนรู้ในอดีตเป็นกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ก่อนระบบโรงเรียนซึ่งมีบริบทของสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของยุคซึ่งส่งผลให้บทบาทของแหล่งเรียนรู้ในอดีตมีความหมายที่แตกต่างจากปัจจุบัน

วิรุณ ตั้งเจริญ (2548: 12-13) กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในอดีตก่อนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้

“ในอดีตองค์กรสำคัญในสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการให้การศึกษาแก่ประชาชน คือ วัด วังและบ้าน สังคมสุขุขทัยเป็นสังคมขนาดเล็ก วังมีบทบาทโดยตรงต่อการให้การศึกษาแก่ประชาชน แต่เมื่อถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ สภาพสังคมขยายขึ้นทุกๆด้าน วังจึงขาดโอกาสที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งปวงได้โดยตรง แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงเป็นศูนย์กลางทางอำนาจในทุกๆด้าน วัดและบ้านเป็นศูนย์กลางสำคัญทางการศึกษา ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งกรุงเทพมหานครเริ่มเติบโตเป็นเมืองการค้า (Commercial City) และต้นสมัยปรับตัวในรัชกาลที่ 5 กรุงเทพมหานครปรับสภาพเป็นเมืองก่อนอุตสาหกรรม (Pre-Industrial City) โดยมีสภาพเป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรมนั้นเมืองเริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น โรงเรียนจึงเกิดขึ้นเพื่อขยายตัวเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาต่อมา”

แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในอดีตคือ วัด วัง และบ้าน เป็นแหล่งขัดเกลาทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ ของบุคคลในชุมชน แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นรากฐานสำคัญยิ่งคือ บ้าน บ้านเป็นหน่วยย่อยของชุมชนที่สร้างระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอย่างแน่นแฟ้น ครอบครัวของชุมชนไทยในอดีตเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ สมาชิกของครอบครัวประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ที่อบรมสั่งสอนซึ่งกันและกันในระบบเครือญาติ ด้วยความรัก ความเมตตา คุณธรรมและจริยธรรม การเรียนรู้จากการร่วมมือกันในครอบครัวเพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีพ เป็นการขัดเกลาทางสังคมและเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตจริงของชุมชน นอกจากสถาบันครอบครัวจะสร้าง

กระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัวแล้ว ยิ่งก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระดับชุมชนอีกด้วย

อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2549:21) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัวกับกระบวนการเรียนรู้ในระดับชุมชน ดังนี้

“... ครอบครัวถือว่าเป็นฐานการเรียนรู้ซึ่งสำคัญที่สุดของบุคคลในสังคมชุมชนก่อนยุคทันสมัย เป็นแหล่งขัดเกลาทางสังคม(Socialization) การถ่ายทอดวัฒนธรรม โลกทัศน์ จริยธรรม ฯลฯ ให้เด็กเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวและชุมชน สามารถเข้าใจความเป็นจริงของระบบชีวิต (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) และระบบความสัมพันธ์กับสังคมภายในและภายนอก ในระดับต่างๆได้

เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนขนาดใหญ่ ซึ่งมีสมาชิกต่างวัย ต่างเพศ ต่างหน้าที่ ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันการที่สาธารณกิจในระดับชุมชนยังดำเนินการโดยความร่วมมือของชุมชนเองมากกว่าโดยรัฐ ไม่ว่าจะในงานใช้แรงก่อสร้างสาธารณสถานของส่วนรวม (ถนน วัด โรงเรียน ศาลา ฯลฯ) ไปจนถึงงานบุญ งานประเพณี ความร่วมมือร่วมใจจึงเป็นลักษณะเด่นอันสำคัญที่ปรากฏทั่วไปในชนบทแต่เดิม และเป็นโอกาสอันสำคัญซึ่งทำให้นบุคคลและสังคมระดับชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ถึงความสำคัญของตนและกัน เป็นปัจจัยช่วยกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้น และสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปโดยอัตโนมัติให้แก่ลูกหลานในการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรกันภายในชุมชน โดยไม่ทอดทิ้งธุระของส่วนรวมแบบต่างคนต่างอยู่หรือตัวใครตัวมัน

ยิ่งไปกว่านั้นคือชุมชนแต่ละแห่งจะมีระบบความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นที่ตั้งอยู่ใกล้และไกลจากกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเก่า-ใหม่ ที่เกิดจากการขยายตัวของระบบเครือญาติและการบุกเบิกที่ทำกินใหม่ ชุมชนที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ แหล่งน้ำ ฯลฯ ร่วมกัน และชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติต่างกันว่านำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนกัน กิจกรรมการตลาดแบบดั้งเดิมนี้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชีวิตแบบพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือกันอย่างเอื้ออาทรมิใช่เพียงเพื่อผลประโยชน์ล้วนๆ และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ทั้งด้านอาชีพ สังคม สันทนาการ ฯลฯ อย่างต่อเนื่องระหว่างชุมชนทั้งหลายซึ่งพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรม...”

ชุมชนในระยะเริ่มแรกจึงเป็นชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะชุมชนชนบท ซึ่งการเรียนรู้ของชุมชนเป็นไปในลักษณะของการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ที่กลมกลืนกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเศรษฐกิจเป็นไปในลักษณะของเศรษฐกิจแบบพอเพียง จากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชนภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ทำให้นเนื้อหาการเรียนรู้ในชุมชนระยะเริ่มแรกคือ เนื้อหาความรู้แบบบูรณาการ ไม่เน้นการสร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางอย่างปัจจุบัน แหล่งการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดสังคมและสร้างการเรียนรู้ของสังคมก็คือ บ้าน ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการเรียนรู้ในแนวระนาบ ที่เอื้อต่อการเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสวงหา และการค้นพบความรู้ที่เกิดจากการบูรณาการทำให้เกิดการสังมภูมิปัญญา ความหลากหลายของภูมิปัญญาที่เกิดจากการดัดแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงอยู่ของชุมชน เมื่อพิจารณาการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในยุค

ชุมชนชนบทหรือชุมชนในระยะเริ่มแรกจะพบว่าการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา สอดคล้องกับระบบวัฒนธรรม ชนบทดังจะเห็นได้จากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปะในครอบครัว เพื่อสร้างศิลปหัตถกรรมหรือ เครื่องมือสำหรับการดำรงชีวิต อันเป็นภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมของชุมชนท้องถิ่น การสร้างสรรค์ศิลป หัตถกรรมของช่างหลวงและช่างพื้นบ้านเป็นการเรียนรู้ทางศิลปะที่สะท้อนวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละ ชุมชน สะท้อนความมีชีวิตชีวาที่แฝงอยู่ในงานศิลปหัตถกรรม โดยผู้สร้างสรรค์และผู้เสพศิลปหัตถกรรม จะ ได้เรียนรู้ที่จะใช้สติปัญญา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม สอดคล้องกับที่ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพ ญญ์ (2545 : 5-9) กล่าวว่า

“งานศิลปหัตถกรรมมีโครงสร้างองค์ประกอบพิเศษเหนือกว่า สิ่งที่ทำด้วยมือ (หัตถกรรม) ซึ่งเป็น ชิ้นงานระดับสามัญที่คนทั่วไปทำขึ้นเพื่อใช้สอยกันทั่วไปในชีวิตประจำวันของแต่ละชุมชน โครงสร้างพิเศษของชิ้นงานศิลปหัตถกรรมได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ ที่ช่างได้ใช้สติปัญญาทั้งในขั้น “สรร” และขั้น “สร้าง” 2) รูปแบบ ที่ช่างได้ใช้สติปัญญาทั้งในขั้นสรรขึ้นสร้าง 3) สัดส่วนและขนาด ที่ช่าง ได้ใช้สติปัญญากระทำให้ดูงามตาเพราะมีความสมส่วนลงตัว 4) ฝีมือ ที่ช่างแต่ละคนใช้ทั้งภูมิ ปัญญาและสติปัญญาและความประณีตประจงกระทำให้งามเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะชิ้นงาน และ 5) จิตวิญญาณ ที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน”

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทของศิลปหัตถกรรมในชุมชนที่มีบทบาทในการสะท้อนการเรียนรู้ของ ศิลปะในมิติทางวัฒนธรรมว่า

“งานศิลปะหัตถกรรมที่ทะลวงลึกถึงจิตวิญญาณของแต่ละชิ้นงานจึงเข้าถึงจิตวิญญาณของชุมชน เห็น ความหลากหลายและพลวัตของชุมชนและเห็น “คน” ในชุมชนเป็นภาพของความเป็นมนุษย์และ ความเป็นชุมชนมากกว่าโครงสร้างความเป็นอิสระหรือทางกายภาพ”

การเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทสู่การกลายเป็นชุมชนเมือง เริ่มในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์และมีการ พัฒนาเมืองหลวงอย่างมากในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นไป ดังที่ อคิน รัชพิพัฒน์ (2542:289-290) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองในช่วงนี้ว่า

“พื้นที่ระหว่างคลองรอบกรุง และคูเมืองมีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ในสมัยรัชกาลที่ 4 จากเดิม ในช่วงรัชกาลที่ 1-2 ว่างเจ้าจะอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นส่วนใหญ่มาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการสร้างวัง เจ้าอยู่ริมถนนมากขึ้นการใช้แม่น้ำลำคลองเป็นทางสัญจรเริ่มลดน้อยลง ผู้คนหันมาใช้ถนนเป็น เส้นทางคมนาคมกันมากขึ้น ชุมชนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มมีความหนาแน่น บริเวณ ที่มีผู้คนอาศัยอยู่มากที่สุดคือ เขาวราช ลำเพ็ง วัดปทุมคงคา วัดสัมพันธวงศ์ บริเวณเหล่านี้เป็น แหล่งที่อยู่อาศัยของชาวจีนจากที่ต่างๆ ต่อมากลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้ขยายที่อยู่อาศัย และการค้า มาทางแถบปากคลองบางลำพู คลองโอง่างตอนล่าง มาถึงปากคลองผดุงกรุงเกษมตอนใต้ ส่วน ชุมชนชาวไทยส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ฝั่งตะวันตกแถบคลองบางหลวง ในสมัยรัชกาลที่ 4-5 เมือง

หลวงได้ขยายออกไปทางทิศเหนือ มีการสร้างวังสระปทุม และสร้างพระราชวังสวนดุสิต ยุคนี้เป็นยุคที่ไทยได้รับอิทธิพลตะวันตกมากที่สุด มีการพัฒนาระบบการขนส่งทางบกและเป็นการสิ้นสุดยุคการขุดคูคลองในเมืองหลวง แล้วหันมาสร้างถนนแทนถนนสายสำคัญๆ ที่เริ่มก่อสร้างในรัชกาลที่ 5 และมาเจริญขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6-7 คือ ถนนสีลม สาทร สุรวงศ์ และสี่พระยา นอกจากการพัฒนาระบบ รถรางไฟฟ้า และรถยนต์ซึ่งมีขึ้นในสมัยนี้แล้ว ยังมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น การประปา การไฟฟ้า การไปรษณีย์ เป็นต้น สะพานพุทธยอดฟ้าฯ สร้างเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 7 มีผลให้ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีพระราชดำริให้สร้างถนนเชื่อมหัวเมืองหลายสายเพื่อให้การคมนาคมติดต่อและขนส่งเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น”

การเปลี่ยนแปลงในระยะแรกจากชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนเมืองนี้ ทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย และนั่นย่อมหมายถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ในยุคของการเปลี่ยนแปลงชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนเมืองนี้ การเรียนรู้ทางศิลปศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังกล่าว คือการปฏิรูปศิลปศึกษาของไทย โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ มาสู่การเรียนรู้ศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนโดยในปี พ.ศ. 2438 หลักสูตรการศึกษาของไทยได้ปรากฏวิชาวาดเขียนขึ้นในระบบการศึกษาเป็นครั้งแรก และเกิดการเรียนรู้ตามอิทธิพลของศิลปะตะวันตกที่เน้นการเขียนภาพเลียนแบบวัตถุและธรรมชาติ เน้นการพัฒนาทักษะเชิงช่างฝีมือเป็นด้านหลัก ต่อมาเมื่อเกิดโรงเรียนเพาะช่างขึ้นเป็นโรงเรียนศิลปะแห่งแรกของประเทศไทย ก็ยิ่งเน้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่มุ่งทักษะเชิงช่างฝีมือในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น จากการเรียนรู้ตามแนวทางตะวันตกนี้ ศิลปะจึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถตามแนวทางที่ครูกำหนด

ปีพ.ศ. 2493 เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญภายใต้ความพยายามของรัฐที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศตะวันตก ผนวกกับความต้องการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางภายใต้การปกครองของรัฐบาลเผด็จการ รัฐจึงได้สร้างวาทกรรมชุดใหม่ขึ้นมาเป็นวาทกรรมที่ขานรับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นความพยายามของรัฐที่จะเปลี่ยนแปลงทิศทางการพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมมาสู่ประเทศอุตสาหกรรม จึงได้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรกซึ่งพระธรรมนูญ(ป.อ.ปยุตโต) (2549:24-27) กล่าวว่า

“พึงสังเกตว่า การวางผังเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2496 นั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการทำโครงการต่างๆ ที่จะเสนอขอรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ครั้นมาถึงก้าวใหม่สู่ยุคพัฒนานี้ การเคลื่อนไหวครั้งใหม่ก็มาจากการที่จะเบิกทางในการขอกู้เงินจากธนาคารโลกมาพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะธนาคารโลกจะให้กู้เงินก็ต้องพิจารณาโครงการขอกู้แต่ละโครงการก่อน ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจแห่งชาติที่ได้รับมอบหมายให้พิจารณาเรื่องนี้ร่วมกับคณะ

กรรมการดำเนินการวางผังเศรษฐกิจ มีมติให้ขอความร่วมมือจากธนาคารโลก ให้ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสำรวจสถานะเศรษฐกิจของประเทศไทยนี้คือจุดเริ่มต้นที่แท้จริงแห่งการพัฒนาของไทยซึ่งต้องนับเอาปีพ.ศ. 2500 ที่เรียกกันว่า กึ่งพุทธกาล ตามภาษาชาวบ้าน”

ต่อมาในปี พ.ศ.2504 สังคมไทยก็มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติอย่างเป็นทางการ และมีคำขวัญจากรัฐบาลที่สะท้อนแนวทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงนั้น คือ “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคพาให้สุขสมบูรณ์” เพื่อมุ่งแก้ปัญหาของการพัฒนาประเทศในยุคชุมชนดั้งเดิมที่ก่อให้เกิดปัญหา “ความยากจน ความโง่เขลา และโรคภัยไข้เจ็บ”

จากข้อสังเกตดังกล่าวการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในช่วงระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เป็นช่วงของการเน้นเอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง มุ่งพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแนวทางของประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วโดยมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมและวัดความเจริญกันที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือเน้นการพัฒนาด้านกายภาพเป็นสำคัญ การพัฒนาดังกล่าวนี้นำผลทำให้โครงสร้างของสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากการพัฒนาที่มุ่งเน้นทางด้านอุตสาหกรรมต้องใช้เทคโนโลยี และเมื่อต้องใช้เทคโนโลยีก็ต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นความรู้ที่สำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรม ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์นั้นตั้งอยู่บนฐานของการรับรู้ของประสาทสัมผัสและต้องเป็นความรู้ที่พิสูจน์ได้ ชั่งตวงวัดได้ ดังนั้นความรู้ที่อยู่นอกเหนือจากการพิสูจน์ได้ จึงถูกลดความสำคัญลงไป การพัฒนาตามแนวทางวิทยาศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าด้านอื่นๆที่พิสูจน์หรือจับต้องไม่ได้

การเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วงนี้ส่งผลให้การเรียนรู้ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ชุมชนในอดีตเน้นการบูรณาการการเรียนรู้ และเนื้อหาของการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงอยู่ของชุมชนและอยู่อย่างมีดุลยภาพระหว่างชุมชนกับธรรมชาติสภาพแวดล้อม รวมทั้งการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้รู้ซึ่งมักจะเป็นผู้มีประสบการณ์หรือผู้สูงอายุประจำชุมชนท้องถิ่นนั้น โดยเปลี่ยนผ่านมาสู่การเรียนรู้ของชุมชนเมื่อที่เน้นการเรียนรู้แบบแยกส่วนเพราะเชื่อว่าการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวสามารถสร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ซึ่งทำให้การให้ความหมายของผู้รู้ในยุคของการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของผู้รู้เดิมในยุคชุมชนชนบทถูกลดความสำคัญลงเพราะความรู้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากความรู้ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติสภาพแวดล้อมและประสบการณ์เกี่ยวกับวิถีดำรงชีวิตตามธรรมชาติ มาสู่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งเป็นการพัฒนาที่ส่งเสริมการขยายตัวของระบบทุนนิยมที่มีความเชื่อว่าธรรมชาติคือทรัพยากรที่มนุษย์มีสิทธิ์ที่จะจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างสูงสุด และด้วยแนวคิดเช่นนี้ทำให้มนุษย์ทำลายธรรมชาติอย่างขาดการยั้งคิดเพียงเพื่อผลกำไรซึ่งเป็นวัตถุหรือเงินตราโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายต่อส่วนรวมที่จะตามมา

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ศิลปศึกษา นอกกระบบโรงเรียน ภาพสะท้อนที่เด่นชัดของการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ นอกกระบบ คือผู้รู้ซึ่งเป็นทั้งผู้สร้างสรรค์ ผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอดศิลปหัตถกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากวิถีของการถ่ายทอดความรู้และการสร้างสรรค์ผลงานไม่สอดคล้องกับการพัฒนาของ

ระบบของสังคมโดยองค์รวม ดังที่ สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2545 :8) ได้ยกตัวอย่าง ของช่างแกะสลักรูปหนังตะลุงที่ได้รับผลกระทบดังนี้

“นายประเสริฐ จันทน์วรรณ ช่างแกะสลักรูปหนังตะลุง (ขาขาดด้วนทั้ง 2 ข้าง)ชาวตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นช่างฝีมือเยี่ยม เคยเป็นช่างประจำร้านจำหน่ายหัตถกรรมใน กรุงเทพมหานคร จำต้องหอบเครื่องมือพร้อมสังฆารกลับบ้านเดิมเนื่องจากถูกเจ้าของร้านขอร้องให้ลดฝีมือลง และให้เปลี่ยนวิธีแกะสลักทีละชิ้นมาทำเป็นวิธีนำแผ่นหนังมาวางซ้อนๆกัน แล้วแกะสลักเพื่อประหยัดเวลาและประหยัดต้นทุน แต่นายประเสริฐ จันทน์วรรณ รักที่จะรักษาระดับฝีมือของตนไม่ยอมทำตามทั้งๆที่ตัวเองจะมีรายได้เพิ่มขึ้น อันนี้แสดงถึงจิตสำนึกของช่างที่จะฝากฝีมือมากกว่าการขายแรงงานเลี้ยงกาย”

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยมเสรี ที่เน้นการพัฒนาวัตถุก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ของคนเมืองที่เรียกกันว่า “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในการที่จะบริโภคทุกอย่างได้อย่างเสรีตามกำลังเงินที่จะหาซื้อเพื่อการบริโภคได้ ด้วยวัฒนธรรมแบบนี้ทำให้เกิดการแข่งขันในสังคมสูงเพื่อให้ได้มาซึ่งโอกาสในการบริโภคที่มากกว่าและดีกว่า การเรียนรู้ของคนเมืองภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันเช่นนี้จึงก่อให้เกิดการแบ่งฝ่าย ซึ่งส่วนใหญ่ฝ่ายที่ได้เปรียบคือฝ่ายที่มีโอกาสทางสังคมสูงหรือชนชั้นนายทุน ซึ่งฝ่ายนี้จะพยายามเอาเปรียบเพื่อหาประโยชน์ฝ่ายตนให้มากที่สุดและจะพยายามกีดกันไม่ให้ฝ่ายชนชั้นกรรมาชีพหรือผู้ใช้แรงงานซึ่งด้อยโอกาสมากกว่าในทุกๆด้านเข้ามามีบทบาทในกิจการต่างๆ โดยอาศัยการจัดองค์กรและความรู้โดยแยกคนให้เป็นผู้รู้เฉพาะทาง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือมีโอกาสเป็นได้แค่ฟันเฟืองของระบบไม่ได้เป็นหัวใจสำคัญของระบบ

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเรียนรู้ในยุคของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยให้ความสำคัญกับเรื่องมูลค่ามากกว่าคุณค่า คือ เน้นความสำคัญของการชั่งตวงวัด และความรู้ทางวิทยาศาสตร์กายภาพมากกว่าเรื่องของศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาติและของคนท้องถิ่นถูกลิ้มเลียน หรือไม่เช่นนั้นก็ถูกเบียดเบียนไปเพื่อตอบสนองการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจระบบทุนนิยมมากกว่าการเน้นคุณภาพของการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับรากฐานทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในช่วงนี้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาสังคมในองค์รวมโดยเน้นการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ขนานรับการพัฒนาแบบทุนนิยมจึงต้องการพัฒนาผู้มีความชำนาญเฉพาะทางตามที่ได้กล่าวมาแล้วที่จะเห็นได้จากหลักสูตร พุทธศักราช 2503 ที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียน เรียนวิชาศิลปศึกษาที่เน้นพัฒนาทักษะเชิงช่างฝีมือเพื่อการเตรียมการเข้าสู่โลกแห่งอาชีพมากกว่ามุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปศึกษาเชิงสุนทรียภาพ โดยหลักสูตรเปิดทางกว้างให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาศิลปะอย่างหลากหลาย นอกเหนือจากการบังคับให้เรียนวิชาวาดเขียนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง โดยให้เลือกวิชาปั้น แกะสลัก การแกะแบบพิมพ์ การตกแต่งบ้าน ฯลฯ ตามความถนัดความสนใจ ซึ่งในขณะเดียวกัน

การศึกษาศิลปะ ในระบบอาชีวศึกษา ก็มีทิศทางที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่แวดวงอุตสาหกรรมอย่างเด่นชัดเช่นกัน ซึ่งการเรียนรู้อัตลักษณ์ศึกษาตามแนวทางดังกล่าวนี้ ละเลยการบูรณาการวิถีทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมไม่เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยมด้านจิตวิญญาณ อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น การปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับ ชุมชนและการเกิดความซาบซึ้งในสุนทรียภาพของชุมชนท้องถิ่น

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวทำให้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการเรียนรู้อัตลักษณ์ศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตวัฒนธรรมถูกทำให้กลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัย กลายเป็นวัฒนธรรมชายขอบเมื่อเทียบกับวัฒนธรรมตะวันตก

(เฮเลน นอร์เบิร์ก-ฮอดส์, 2545:44) กล่าวถึงการส่งเสริมการศึกษาที่ขนานรับกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมบริโภค และส่งผลกระทบต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นดังนี้

“วัฒนธรรมการบริโภคก็ยิ่งส่งสาร ว่าวัฒนธรรมตะวันตกนั้นดีกว่า ซึ่งหมายถึงว่าการเป็นเมืองดีกว่าการเป็นชนบท เป็นนักคิดดีกว่าเป็นนักปฏิบัติ ปฏิเสธอารมณ์ความรู้สึกเพราะเห็นว่าการคิดเป็นตรรกะเหตุผลล้วนๆ นั้นดีกว่า.....ฉันได้เห็นการตั้งหน้าตั้งตาส่งเสริมการแข่งขันอย่างไร้ราก และความทะยานอยากส่วนบุคคล อันนำไปสู่การทำลายค่านิยมของชุมชนรวมทั้งความห่วงใยและการเอาใจใส่คนอื่นๆ นี่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่กำลังได้รับการส่งเสริมอยู่”

จากเหตุผลดังกล่าวการครอบงำทางวัฒนธรรมจึงเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้อัตลักษณ์จากวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบทสู่ความทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาความรู้ ผู้รู้และแหล่งการเรียนรู้ที่ละทิ้งวิถีชีวิตเชิงวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมแบบเดิมมาสู่การเรียนรู้อัตลักษณ์ตามแบบแผนตะวันตกแบบไม่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาและส่งผลกระทบต่อระบบศิลปศึกษาของสังคมไทย

ศาสตร์ทางศิลปศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากองค์ความรู้ของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมของไทยที่มีลักษณะบูรณาการกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสู่การเป็นศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาแบบแยกส่วนที่ขนานรับการพัฒนาอุตสาหกรรมในกระแสสังคมปัจจุบันไม่เอื้อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ตอบสนองความต้องการของชีวิตเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญมาก

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีความพยายามในการผลักดันมิติทางวัฒนธรรมเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาของไทยโดยให้ความสำคัญกับสถานศึกษาในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาหรือหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษามีบทบาทในการจัดการศึกษาหรืออีกนัยหนึ่งคือท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษาตามลักษณะเฉพาะที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่นเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วความรุนแรงของระบบทุนนิยมแบบสุดขีดและกระแสโลกาภิวัตน์มีพลังอำนาจยากแก่การต่อต้าน ยิ่งไปกว่านั้นการย้อนกลับไปสู่สังคมยุคดั้งเดิมคงไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสมสำหรับโลกเชิงซ้อนในยุคปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นพลวัต คำถามที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้อัตลักษณ์ศึกษาในสังคมไทยเกิดขึ้นได้อย่างไร และจะสามารถสร้างดุลยภาพระหว่างการเรียนรู้อัตลักษณ์ศึกษาในมิติทางวัฒนธรรมกับการเรียนรู้อัตลักษณ์ศึกษาในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างไร

3. unสรุป

การเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะการเรียนรู้มักเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของระบบทางสังคมวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา การทำความเข้าใจการเรียนรู้ของสังคมไทยจึงต้องเข้าใจระบบของสังคมและชุมชนด้วยมุมมองที่หลากหลายอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความเข้าใจการเรียนรู้ของสังคมไทยอย่างแท้จริง

การเรียนรู้ของสังคมไทยในยุคเริ่มแรกคือการเรียนรู้ในยุคชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่มีเศรษฐกิจพอเพียงระบบความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน เนื้อหาความรู้จึงเป็นแบบบูรณาการ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญคือ บ้าน วัด และวัง ผู้รู้คือ พระสงฆ์ พ่อ แม่ และครูช่าง เมื่อพิจารณาการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากครอบครัว วัดและวัง โดยในครอบครัวนั้นมักจะเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบสร้างสรรคศิลปหัตถกรรมอันเป็นภูมิปัญญา ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของช่างผู้สร้างสรรคและผู้สร้างผลงานศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนจิตวิญญาณและอัตลักษณ์ของชุมชน

การเรียนรู้ในสังคมไทยในยุคการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทมาเป็นชุมชนเมือง เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมประเทศตะวันตก ซึ่งส่งผลทำให้การเรียนรู้ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ด้านระบบศิลปศึกษาของสังคมไทยนั้น ในระยะแรกพบการเรียนรู้ที่ยังคงสะท้อนภาพของการเรียนรู้ศิลปศึกษาที่ครูเป็นศูนย์กลางและเน้นการพัฒนาทักษะเชิงช่างฝีมือ ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาโดยองค์รวม ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปศึกษามาสู่การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยมีการเรียนรู้ในรายวิชาวาดเขียนตามแบบอิทธิพลตะวันตกในหลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2438

การเรียนรู้ของสังคมไทยในยุคพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ชาวรับแนวคิดแบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งเน้นการพัฒนากายภาพเพื่อนำสังคมไทยไปสู่ความทันสมัยส่งผลให้การเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นการบูรณาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกหลงลืมโดยเปลี่ยนแปลงเป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างผู้ชำนาญเฉพาะทาง ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาของสังคมไทยทั้งมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาที่เน้นการพัฒนาคนด้านศิลปศึกษาเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบพัฒนาอุตสาหกรรม

จากการเปลี่ยนแปลงของระบบศิลปศึกษาของสังคมไทยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ก่อให้เกิดคำถามที่สำคัญคือ จะสามารถสร้างดุลยภาพระหว่างการเรียนรู้ศิลปศึกษาในมิติทางวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ศิลปศึกษาในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างไร

4. บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก.(ป.อ. ปยุตโต) (2549) การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

วิรุณ ตั้งเจริญ.(2548) ทศนศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อีแอนด์ไอเคิว.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2545) ศิลปะหัตถกรรมไทย: จากสายรากเก่าสู่กระแสโลกาภิวัตน์.วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อคิน รพีพัฒน์.(2542) ชุมชนแออัด: องค์ความรู้กับความเป็นจริง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กองทุน สนับสนุนงานวิจัย

(สกว.)

อรศรี งามวิทยาพงศ์.(2549) กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

เฮเลนา นอร์เบอร์ก - ฮอดล์. (2545) โลกาภิวัตน์กับชุมชนที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.